

Obsah

Předmluva

- I. Osídlení českých zemí Slovany 13
Vliv římské kultury. - České země křižovatkou obchodních cest. - Příchod Slovanů. - Kmenová superposice. - Doba přistěhování českých kmenů nejistá. - Přišli od severovýchodu.
- II. První zprávy o Slovanech českých a moravských 17
Kronika Fredegarova o první říši západoslovanské. - Samo, obdobou varjahorských vládců u Slovanů východních. - Výpravy Karla Velikého proti českým kmenům. - Pověst o praotci Čechovi a Podřipsko. - Avari. - První zmínka o Moravanech.
- III. Říše Velkomoravská a slovanská liturgie 22
Křesťanství je největší společenský převrat v evropských dějinách. - Víže nejen mravní, ale nejdříve kulturní a hospodářskou převahou. - Konstantin a Metod. - Otázka povolení slovanské bohoslužby. - Svatopluk Velkomoravský, první světově známý slovanský panovník. - Bavorští biskupové reklamují německé panství nad českými Slovany. - Zničení Říše Velkomoravské od Maďarů.
- IV. Počátky českého národa a státu 30
Počátky českého státu. - Jeho obraz v staroslovanské legendě z 10. století. - První projevy české řeči. - Kronikář Kosmas o Čechách jako přirozeném zeměpisném celku. - Okrajní hvězda mohutnou uzavěrou. - Nedostatek soli nutil obyvatelstvo k stykům se sousedy. - Zaměstnání obyvatelstva. - Zemědělské práce v nejméně starší době konají ženy a otroci. - Praha 10. století ve zprávě arabské. - Zřízení družinné. - První známá jména Čechů. - Pohlavářské mravy prvňáků Přemyslovců. - Jejich zjemnění během 11. století.
- V. Doba náboženského dvojvěří 38
Pohanství. - Nerozvité bájesloví výrazem nerozvitých poměrů společenských. - Náboženské dvojvěří. - Církev přetváří pohanské prvky. - Dějinná role kultu sv. Václava. - Závislost na Sasku. - Sjednocení českých kmenů. - Boleslav II. organizátorem církve. - Založení pražského biskupství. - Konflikt sv. Vojtěcha s pohanskými prvky. - Ustanovení Břetislava I. proti pohanským zvykům. - Zákrok Břetislava II. proti pohanství. - Kosmův obraz českého pohanství.

VI. Doba soužití pohanských a křesťanských řádů
společenských 46

Družinná forma státní. - Její kořistnický ráz. - Daň pokoje. - Církev uči povinností vládařským i poddanským. - Nedostatek schopných lidí a hmotných prostředků vede k feudální formě státu. - Stát jako kmenový kolektiv. - Kniže Čechů stává se knížetem Čech. - Církev přináší římský pojem státu a územní správy. - Kronika Kosmova výrazem soužití staroslovanských a římsko-křesťanských prvků politických i společenských. - Vojenská družina kněze Břetislava.

VII. První styk s Němci a Německem 54

Církev přicházející z Německa přivádí německé organizátory. - Přijímání cizího duchovenstva z počátku nezbytné. - Zdánlivé Kosmovy rozpory v názorech na Němce. - Závislost Čech na německé říši u Kosmy vyplývá ze světového názoru římského kněze. - Poměr českých knížat k německým císařům v kronice Kosmově. - Vypovězení Němců za Spytihněva II. a protiněmecká řeč Kojatova při obsazování pražského biskupství r. 1068. - Obrana dosazování cizinců na biskupský stolec r. 1098. - Moderní nacionalismus v 11. století nemožný.

VIII. Povšechný ráz národa a státu ve středověku 64

Stát středověký a dnešní. - Středověkému státu chybí znak všennárodní suverenity. - Rozdíly v pojmech národa středověkého a moderního. - Společenské prvky (šlechta, duchovenstvo, stav městský) jsou v ustavičném pohybu. - Také pojem panovníka se mění.

IX. Příčiny stavovského dělení národa 68

Příchod křesťanství a sjednocení kmenů. - Církev hierarchicky rozčleněná vzorem pro rozčlenění společnosti světské. - Sociologický výklad vzniku šlechty. - Římské prvky správy. - Comes, graf, hrabě. Palatium (dvůr) a capella palatina (dvorská kaple). - Úředníci dvorští. - Mylný výklad historických zpráv o demokracii starých Slovanů. - Vlivy administrativy franské. - Hospodářská nerovnost. - Stavovské třídy se vytvořily během středního věku.

X. Počátky české šlechty 80

Neurčitě zprávy kronikářů o společenských poměrech. - Bezpečnější poučení poskytují listiny. - Stupnice duchovních i laických svědků v listinách. - Názvy pro šlechtickou třídu. - Tituly nejvyšších úředníků (comes, castellanus, prefectus, burgravius). - Společenské třídy v nejstarším ruském s'átě (muži, ljudi, cholopi). - Obdobné rozdělení v Čechách. - Kosmovi milites primi et secundi ordinis. - Zpráva kronikáře Vincencia o opozici „starších předáků“ proti italské výpravě Vladislava II. - Ráz knížecí vlády v období družinném.

XI.	Otroci a poddaní	93
	<i>Tvrý život předků v nejstarším dějinném období. Učení o idylické svobodě starých Slovanů bajkou. Sváry mezi kmeny. - Boje mezi knížaty českými a polskými. - Malá cena osobní svobody v době, kdy není chráněna státními orgány. - Velkostatek v raném středověku. - Otroci. - Rozdílná jména příslušníků dynastie, českých předků a pracující třídy. - V osobních jménech se zračí duševní ideály společenské třídy. - Jména nevolníků jsou nejstarší památkou řeči a myšlení českého lidu.</i>	
XII.	Stav duchovní	105
	<i>Církev uznává otroctví jako složku římské soustavy hospodářské. - Kostely původně majetkem světských zakladatelů. - Církevní organizace podporou organizace státní. - Překotné zakládání klášterů ve 12. století předvěští vzniku měst. - Opat Gotšalk, zakladatel klášterů. - Veliké sociální úkoly církve. - Imunitní výsady klášterů klesí cestu dokonalejší správě. - Rozrušují přežilou administrativu družinnou.</i>	
XIII.	Konec družinného období českého státu . . .	111
	<i>Kořistný ráz prvotného družinného zřízení. - Vliv církve na zdokonalení vládní formy. - Křesťanské učení o životě posmrtném, oporou státu. - Kníže závislý na družině. - Země přestává býti majetkem přemyslovského rodu. - Dědičnost v panovnické rodině, příznakem odumření zřízení družinného.</i>	
XIV.	První český soudní proces	116
	<i>Spiknutí proti životu Soběslava I. - Nařčení biskupa Menharta. - Neurčité názvy pro české velmože - Nobiles, maiores, milites, servientes. - Rozdílný postup proti osobám světským a duchovním na soudu. - Kruté tresty pro laiky, mírné pro kněze.</i>	
XV.	Feudalismus jako státní útvar středověku . .	122
	<i>Základní rysy feudalismu. - Panovník vládne šlechtě, šlechtě a poddaným. - Poddaný a občan. - Vznik aristokracie krokem k demokracii.</i>	
XVI.	Boj biskupa Ondřeje s králem Přemyslem I. .	126
	<i>Boj o investituru. - Vítězství církve. - Spor biskupa Ondřeje s králem a velmoži bojem za dokonalejší administrativu. - Panovník jako hlava duchovní. - Pražský biskup knížecím kaplanem. - Přemysla Otakara I. privilegia české církvi.</i>	
XVII.	Likvidace kořistných forem správních a soudních	135
	<i>Nedostatek vědomí o státních povinnostech. - Násilné vymáhání daní a jiných povinností v nejstarší době nezbytnou formou. - Církevní svobody první přízvuk do zřízení družinného. - Břemena poddaných: venditio, narok, hlava, svod, vrez, narez, provod, preseka. - Duchovenstvo časově prvním stavem privilegovaným. - Družinné státní metody končí jako nedovolené násilnictví. - Přežitě formy vládní vždy končí opovržením.</i>	

- XVIII. Rozlišení stavu světského a duchovního . . . 148
Neurčitá hranice mezi prvkem světským a duchovním. - Majitel kostela se mění v patrona. - Význam desátku pro daňovou výchovu. - Berně a daň. - Zmohutnění církve ve 13. století.
- XIX. Vydělení šlechty z obyvatelstva . . . 153
Dva výklady o původu šlechty. - Hlavní znaky šlechty jako stavu. - Vliv náboženských představ na teorii o poslušnosti panovníka a vrchnosti. - Hospodářské zájmy velmožů a dědičnost trůnu. - Rodina zatlačuje princip rodový. - Právní a společenské odlišení šlechty. - Odchod na hrad. - Rusticus není vždy sedlák. - Statuta Konrádova a Přemyslova. - Jejich význam pro nové řády. - Vznik šlechty je krok v státní administrativě.
- XX. Šlechta a stav selský . . . 167
Půda a lidé v nejstarším státu. - Pozvolný vznik selského stavu. - Dominikál a rustikál. - Mylný názor na sedláka ve středověku. - Pracovitost i cena osobní svobody plodem dlouholetého vývoje.
- XXI. Vyšší stavy a národní uvědomění . . . 172
Národní uvědomění postupuje od vyšších vrstev k nižším. - Mylné názory, že dynastie, šlechta a duchovenstvo v starší době bylo uvědomělejší. - V národním uvědomění duchovenstvo předchází šlechtu. - Národní vědomí v dnešním smyslu ve středověku neexistuje.
- XXII. Hospodářské rozrůznění obyvatelstva . . . 178
Základní these o vzniku měst. - Městotvorné momenty. - Počátky Litoměřic. - Litoměřická listina (sopis). - Familia. - Počátky femesel - gynaeceum. - Listina hradištská. - Ráz nejstarší vesnice. - Není osadou ryze selskou. - První zprávy o českém obchodu. - Hosté a hostinný dvůr v Praze. - Darování Bořivoje II. - Kosmova zpráva o pražských tržištích. - Obchodní dvůr zárodek města.
- XXIII. Německá osada v Praze . . . 195
Důkazy, že Němci jsou v českých zemích kolonisté. - Privilegium Soběslava II. - Vsuvky německého původu. - Německá osada na Poříčí. - Obraz společenského života ve 12. století. - Původ městských hradeb. - Město nejdůležitějším činitelem při hospodářském třídění obyvatelstva. - Souhrn výkladu.